

Ondernemers in de energietransitie houden nog steeds de adem in

Resultaten NVDE-inventarisatie corona-effecten op duurzame energiesector

Ondernemers die zich richten op duurzame energie en de energietransitie zagen de marktomstandigheden de laatste maanden geleidelijk verbeteren. Dit blijkt uit de inventarisatie die in september is ingevuld, vlak voordat de tweede corona golf zich aftekende. Er golden toen nog nauwelijks beperkende maatregelen. Het is waarschijnlijk dat de onzekerheid van ondernemers inmiddels is toegenomen, nu er sinds 14 oktober weer een gedeeltelijke lockdown geldt.

Na de harde klappen in de eerste fase van de coronacrisis liepen de omzetverwachtingen iets op, nam de hoeveelheid werk weer toe en verminderde de huiver om investeringen te doen. Naast een aanhoudend zwakke vraag ondervonden deze ondernemers echter nog steeds veel last van de maatregelen die ze moeten nemen om besmetting met het virus te voorkomen.

Dit blijkt uit een inventarisatie die de Nederlandse Vereniging Duurzame Energie (NVDE) in september onder haar leden en die van aangesloten brancheorganisaties heeft uitgevoerd. De NVDE deed vergelijkbare onderzoeken begin maart, in april en begin juni van dit jaar.

Omzetverwachting

Voor het derde kwartaal waren de omzetverwachtingen onder ondernemers uit de sector iets positiever dan in de periode vlak na het uitbreken na de pandemie. Net voor de aankondiging van nieuwe maatregelen verwachtte ruim 8 procent van de bedrijven een omzetstijging, waar dit in juni nog slechts 4 procent was. Tegelijk namen de zorgen over een mogelijke krimp iets af. Waar in het tweede kwartaal nog meer dan 40 procent van de bedrijven een omzetsdaling van minimaal 10 procent in het derde kwartaal verwachtte, lag dat percentage in september onder de 40 procent. Het percentage bedrijven dat rekt op een omzetsdaling van minder dan 10 procent, lag nog steeds rond de 20 procent.

ABN AMRO waarschuwt voor teveel optimisme. De verscherpte eisen die de overheid inmiddels aan zijn steunmaatregelen stelt en het deels aflopen van de coulante regelingen die banken met hun klanten hebben getroffen, kunnen voor tegenvallers zorgen. Wel ziet de bank kraptes op de arbeidsmarkt weer langzaam toenemen voor beroepen die kritiek zijn voor de energietransitie.

Gezien de nog steeds zwakke marktomstandigheden en de aangescherpte maatregelen om de tweede golf van het coronavirus neer te slaan, pleit de NVDE voor gerichte steunmaatregelen waarmee aan verdere verduurzaming en het nastreven van de klimaatdoelen kan worden vastgehouden. De NVDE verwacht dat bij de presentatie van de Klimaat- en Energieverkenning op 30 oktober zal blijken dat er nadere beleidsmaatregelen nodig zijn. Daarbij is het verstandig om de input van deze corona-inventarisatie mee te nemen. Een aanzienlijk deel van de ondervraagde ondernemers is bezorgd dat de coronacrisis tot gevolg heeft dat de energietransitie vertraging oploopt en de doelen juist verder uit zicht raken.

Analyse ABN AMRO:

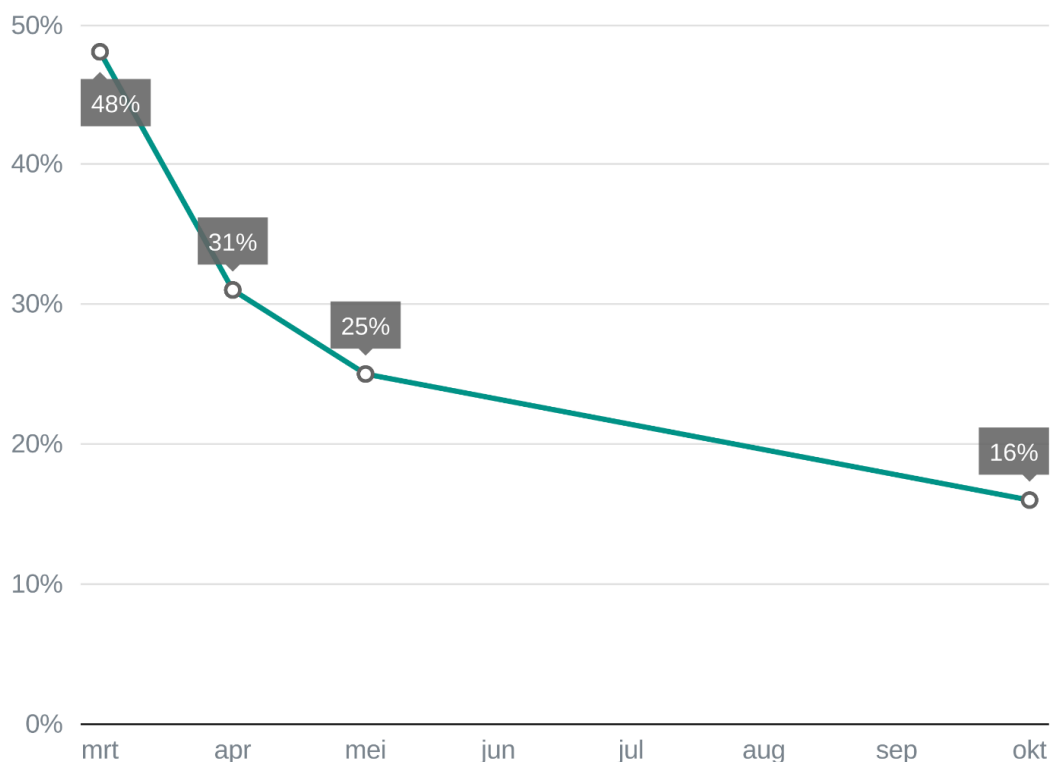
De omzetverwachtingen lijken te verbeteren ten opzichte van inventarisaties eerder dit jaar. Toch blijft waakzaamheid geboden omdat ondernemers in de komende maanden nog veel financiële tegenslag kunnen ervaren. Hiervoor zijn drie belangrijke oorzaken te geven.

Allereerst heeft de regering de Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW) versoerd. Voorheen hadden bedrijven recht op een tegemoetkoming in de loonkosten bij 20 procent of meer omzetverlies. Vanaf oktober hebben alleen bedrijven met 30 procent omzetverlies nog recht op deze vorm van steun. Bovendien daalt de tegemoetkoming van 90 procent tot 60 procent van de loonsom.

Bovendien kunnen bedrijven voor verrassingen komen te staan wanneer hun omzet in het derde kwartaal minder negatief blijkt te zijn dan eerder verwacht. Op zich is dat positief, maar het betekent tegelijk dat ze in dat geval minder steun ontvangen waar ze misschien op rekenden of dat ze zelfs geld moeten terugbetalen.

% van ondernemers dat verwacht dat omzet >20% daalt

NVDE enquête

Door ABN AMRO

Ten tweede hebben bedrijven die leningen hebben uitstaan bij Nederlandse banken in de regel recht gekregen op een 'payment holiday'. Zo werden klanten van ABN AMRO automatisch zes maanden vrijgesteld van betaling van aflossing en rente en werd de looptijd van leningen met zes maanden verlengd. De payment holiday is nu echter ten einde, waardoor deze bedrijven de komende maanden weer gewoon aflossing en rente zullen moeten betalen.

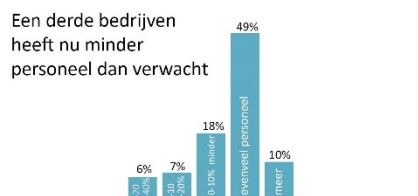
Tenslotte is de coronacrisis nog niet ten einde en zitten we nu zelfs midden in de tweede golf. De algemene verwachting is dat een deel van de economische gevolgen van de pandemie zich met vertraging aandienen. De economen van ABN AMRO voorzien een verdere toename van de werkloosheid vanaf het einde van dit jaar met mogelijk nieuwe vraaguitval tot gevolg. Hierdoor is het denkbaar dat de vooruitzichten van de ondervraagde ondernemers in de komende maanden toch weer verslechteren.

Arbeidsmarkt

Hoewel de werkgelegenheid voor het uitbreken van de coronacrisis in de sector duurzame energie nog groeide, sloeg dit na maart als een blad aan een boom om. In het tweede kwartaal werd de klap vooral binnen de flexibele schil gevoeld, met maar liefst 46 procent van de bedrijven die aangaven minder werk te hebben.

In september waren de verwachtingen iets positiever: iets minder dan 20 procent van de bedrijven gaf aan minder werk voor flexibele medewerkers te hebben. 31 procent van de bedrijven had minder mensen aan het werk dan voor maart. In juni was dit nog 35 procent.

Het vertrouwen dat de duurzame energiesector weer ruimte krijgt voor nieuwe mensen was dus aanwezig en licht toegenomen. Veel van de bedrijven zijn positief over de initiatieven die worden genomen met betrekking tot het omscholen van mensen die hun baan zijn kwijtgeraakt door corona, zodat zij op termijn binnen de duurzame energiesector aan de slag kunnen.

verwachtingen aan het begin van het jaar voor deze periode

Analyse ABN AMRO:

De resultaten uit de enquête lijken erop te duiden dat het dieptepunt is gepasseerd en de werkgelegenheid weer aantrekt.

Dat sentiment wordt onderstreept als we kijken naar het aantal uitstaande vacatures voor beroepen die kritiek zijn voor de energietransitie. Het aantal uitstaande vacatures bij uitvoeringsorganisatie UWV is nog ver verwijderd van het niveau in februari 2020, maar heeft sinds juni weer de weg omhoog gevonden. De vraag naar monteurs van warmtepompen en airconditioning lag in september nog 25 procent onder het niveau van februari, maar dit was aanzienlijk beter dan de min van 40 procent in juli. Het aantal vacatures voor monteurs van elektropanelen stond augustus zelfs bijna 70 procent lager, maar in een maand tijd is deze achterstand teruggebracht tot 45 procent ten opzichte van het niveau van februari. Gemiddeld waren er in september 22 procent minder vacatures dan in februari, waar dit in juni nog min 40 procent was.

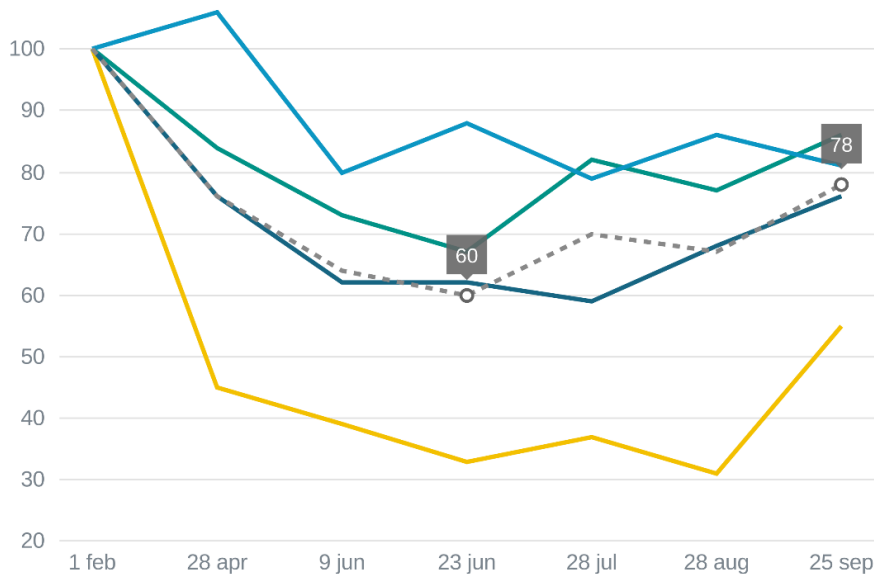
Voor het uitbreken van de crisis ervoeren bedrijven die betrokken zijn bij de energietransitie dat het moeilijk was om gekwalificeerd personeel te werven; volgens de arbeidsmarktindicator van ABN AMRO was 27 procent van de vacatures destijds moeilijk in te vullen. Door de coronacrisis daalde dit percentage tot 11 procent in juni, maar ook hier is de weg omhoog weer ingezet. In september was

14 procent van de vacatures moeilijk in te vullen. Vooral installatiemonteurs (33 procent) en monteurs van elektropanelen (31 procent) blijken zeer moeilijk te vinden.

Aantal uitstaande vacatures stijgt weer

index (1-2-2020=100)

■ Monteurs elektrische installaties ■ Monteurs elektropanelen
■ Monteurs airconditioning ■ Installatiemonteurs ■ Gemiddeld

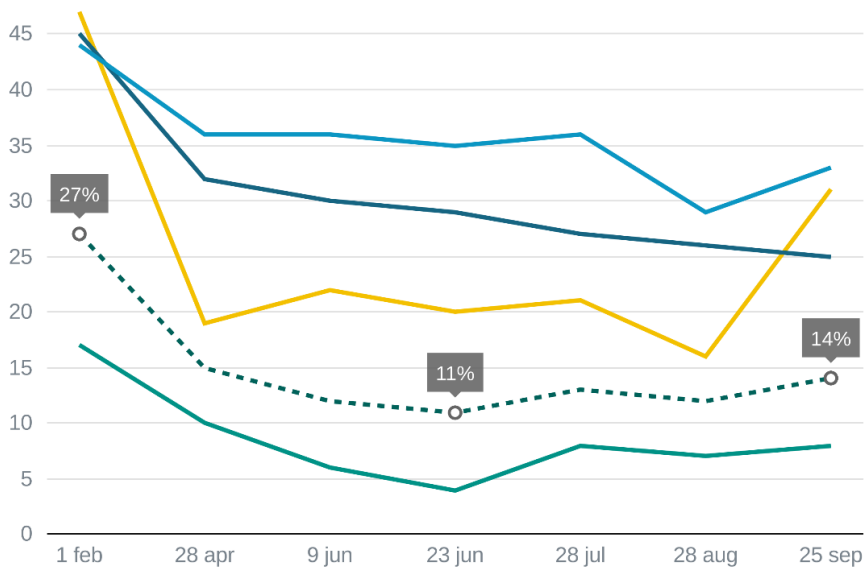
Door ABN AMRO

Bron: UWV

Aandeel moeilijk vervulbare vacatures weer in de lift

14% vacatures energietransitie onvervulbaar

■ Monteurs elektrische installaties ■ Monteurs elektropanelen
■ Monteurs airconditioning ■ Installatiemonteurs ■ Gemiddeld

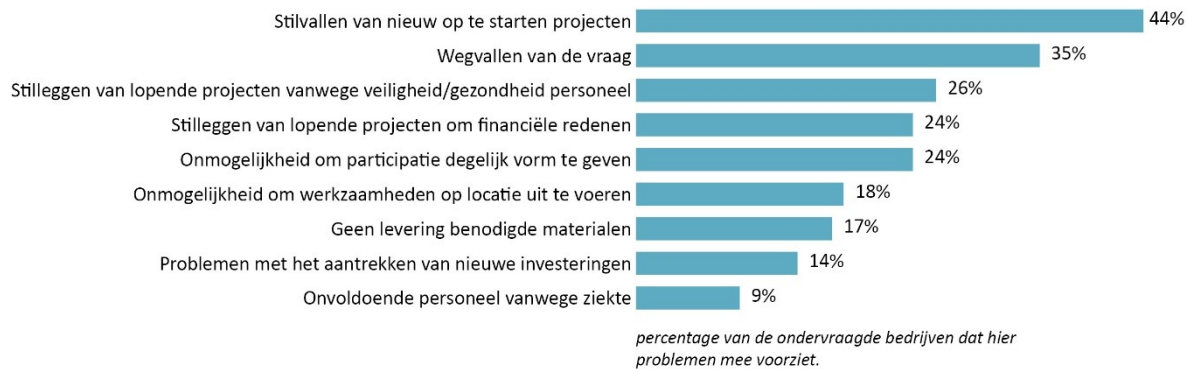
Door ABN AMRO

Bron: Arbeidsmarktindicator ABN AMRO, data UWV

Knelpunten bij projecten

De coronacrisis zet negatieve druk op het uitvoeren van projecten door ondernemers uit de duurzame energie. Dit heeft zowel economische oorzaken als praktische, namelijk beperkingen die te maken hebben met het virus zelf en maatregelen van de overheid.

Welke knelpunten voorziet u tot eind van het jaar 2020?

Momenteel ervaart ruim 40 procent van de bedrijven het weg- of stilvallen van nieuw op te starten projecten. De belangrijkste oorzaak hiervoor is het wegvallen van de vraag, dat wordt genoemd door bijna 35 procent van de respondenten. Een kwart van de respondenten (andere) noemt financiële redenen als knelpunt. Ondanks deze problemen is wel enig herstel zichtbaar; in juni gaf bijna 60 procent van de bedrijven nog aan dat er geen nieuwe projecten meer werden opgezet.

De praktische knelpunten namen ook net voor de aangekondigde gedeeltelijke lockdown al weer toe. Voor bijna 26 procent van de ondernemers was veiligheid een knelpunt bij het opstarten van nieuwe projecten. Dit is een direct gevolg de aanwezigheid van het virus, die het lastig maken om werkzaamheden op locatie uit te voeren, bijvoorbeeld bij mensen thuis. Het percentage ligt hoger dan in juni, wat het gevolg kan zijn van het oplopend aantal besmettingen sinds augustus.

Mogelijk is deze beginnende tweede golf tevens de oorzaak voor een toename in de schaarste van materialen, dat door 17 procent van de bedrijven als knelpunt wordt genoemd tegen 12 procent in juni. Voor iets meer dan 24 procent van bedrijven vormen de beperkingen die de overheid oplegt aan de omvang van bijeenkomsten een knelpunt. In juni bedroeg dit percentage nog 16.

Wanneer projecten vertraging ondervinden, bestaat het risico dat eerder toegezegde subsidies niet kunnen worden aangesproken. In april werd weliswaar aangekondigd dat alle projecten uit de Stimuleringsregeling Duurzame Energie (SDE+) die in 2020 opgeleverd hadden moeten worden, vanwege corona één jaar uitstel krijgen, maar hiermee zijn projecten die in 2021 moeten worden afgerond niet per definitie veiliggesteld. Het zou verlichting geven wanneer de overheid op korte termijn al enig perspectief kan bieden op een clemente behandeling van projecten die vanwege corona ook in latere jaren vertraging ondervinden. Dat kan voor sommige bedrijven het verschil betekenen in de afweging of ze projecten moeten aanhouden of stopzetten.

Klimaatdoelstellingen

Sinds het ontstaan van de coronacrisis zijn zorgen ontstaan over het behalen van de Nederlandse klimaatdoelstellingen. Redenen hiervoor zijn onder meer het wegvallen van investeringsprojecten die vormgeven aan de energietransitie, vertragingen in beleidsmatige processen en vergunningstrajecten en het door de overheid verplaatsen van het bereiken van de gestelde doelen naar het tweede plan nu crisisbestrijding de boventoon voert.

Twee derde van de bedrijven denkt dat de coronacrisis een matig tot zeer groot negatief effect heeft op najagen en bereiken van de gestelde doelen voor duurzame energie en klimaat in Nederland. De zorgen zijn wel iets teruggelopen ten opzichte van eerdere inventarisaties dit jaar, maar zijn nog steeds aanzienlijk.

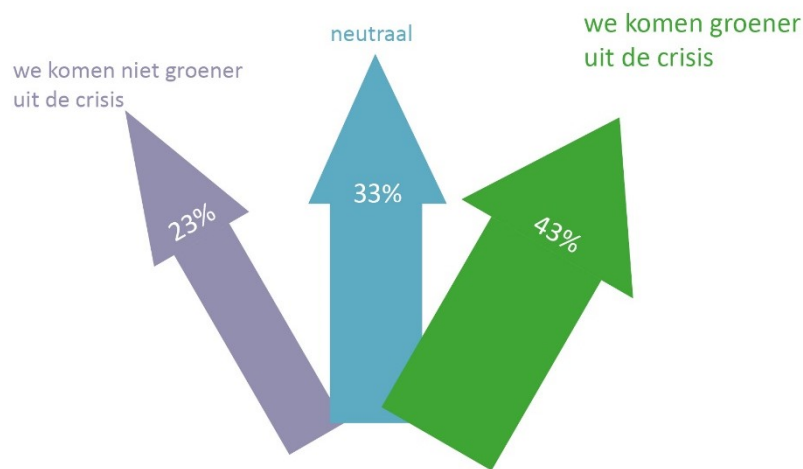
Tegelijk zijn er kansen. De coronacrisis biedt mogelijkheden om versneld afscheid te nemen van niet-duurzame processen en technieken. De meerderheid van de ondervraagden noemt het zaak om de steunmaatregelen aan het Nederlandse bedrijven te verbinden aan voorwaarden die bijdragen aan het behalen van de klimaatdoelstellingen. Zo stelt een twee derde van de ondervraagden dat fossiele technologieën die uitgefaseerd moeten worden, nu al geen overheidssteun zouden moeten krijgen.

Groen herstel

De ondervraagden zijn verdeeld over hoe groot de kans is dat Nederland groener uit de crisis komt. 43 procent acht de kans groot dat dit het geval is en eenderde geeft aan de kans op fifty-fifty in te schatten. Dat is ook wel logisch omdat dit sterk zal afhangen van het beleid van de overheid. Dit is nog niet uitgekristalliseerd. De NVDE pleit er net als vele anderen voor om te kiezen voor 'groen economisch herstel'. Dat betekent het waarmaken van de afspraken uit het Klimaatakkoord en het benutten van bijvoorbeeld het Groeifonds. Het groene karakter daarvan is nog niet vastgelegd. De NVDE pleit ervoor omdat wel te doen, bijvoorbeeld door de helft van het fonds te reserveren voor projecten die bijdragen aan de energietransitie en door projectaanvragen mede te beoordelen op basis van een 'CO₂-schaduwprijs' van minstens €100 per ton.

Positief is dat uit de (consumenten)markt vooralsnog geen alarmerende signalen komen dat particulieren grote investeringen in verduurzaming in bijvoorbeeld huis of auto uitstellen. Het is denkbaar dat het verhogen van het subsidiebedrag van 20 naar 30 procent in de Subsidie Energiebesparing Eigen Huis (SEEH) hieraan bijdraagt. Wel stelt een deel van de particulieren investeringen in zonnepanelen uit.

De meeste bedrijven achten de kans groot dat we groener uit de crisis komen

De bereidheid van de consument om verder te verduurzamen neemt sinds de komst van het coronavirus wellicht verder toe, maar kan onder druk komen wanneer de crisis een gat slaat in de koopkracht. In dit geval wordt erop gerekend dat de overheid bijspringt om de markt vlot te trekken.

Methode

De vierde en nieuwste inventarisatie is in de periode 17 september - 1 oktober verstuurd naar de bedrijven/organisaties die lid zijn van de NVDE of één van de daarbij aangesloten brancheorganisaties. Hij is ingevuld door 72 bedrijven/organisaties. De analyse is gemaakt in samenwerking met ABN-AMRO.

Eerder stuurden de NVDE en de aangesloten branches inventarisaties uit in maart, april en begin juni 2020. Maandelijks inventarisaties zijn nuttig in het snel veranderende speelveld door veranderingen in de corona-maatregelen en in het steunpakket.

Voor meer informatie over deze analyse kunt u contact opnemen met:

De Nederlandse Vereniging Duurzame Energie, communicatie@nvde.nl

ABN AMRO - Sector Banker Energy, Arnold Mulder (06-10787515), Arnold.mulder@nl.abnamro.com

Resultaten eerdere corona-inventarisaties in de duurzame energiesector:

[NVDE Inventarisatie corona-effecten op duurzame energiesector en arbeidsmarkt](#) - juni 2020

[Analyse van brancheorganisaties naar aanleiding van inventarisatie corona-effect op duurzame energiesector](#) - mei 2020

[Coronacrisis raakt energietransitie en klimaatdoelen](#) - 23 april 2020

[Doorwerken aan een schone energievoorziening, ondanks de coronacrisis](#) - 26 maart 2020